

Ig, Ministrstva za okolje in prostor ter slovenskega veleposlaništva v Parizu, ki opravlja nalogo stalne delegacije Slovenije pri Unescu. Dodatni dosje, ki smo ga pripravili februarja letos kot odgovor na vprašanja ICOMOS, še dodatno utemeljuje razmerje med sestavnimi deli nominacije in njeno celoto, pojasnjuje metodologijo glede izbire najbolj izjemnih, ohranjenih in reprezentativnih ostankov kolišč v šestih državah, poudarja povezavo z varstvom naravnih vrednot in obstoječim pravnim varstvom dediščine v državah ter pojasnjuje sistem zaščite in upravljanja z nominiranim območjem. Odbor za svetovno dediščino je na svojem 35. zasedanju v Parizu med 19. in 29. junijem soglasno sledil predlogu ICOMOS in sprejel odločitev o vpisu serijske transnacionalne nominacije. Certifikat svetovne dediščine smo 8. septembra prejeli iz rok direktorja Centra za svetovno dediščino, gospoda Kishore Raa, na slovesnosti v švicarskem Neuchâtelu. Med 111 ostanki kolišč, ki so vpisani na seznam in predstavljajo najbolj kvalitetne in izpovedne arheološke lokacije med 937 do sedaj odkritimi ostanki koliščarskih naselbin na širšem območju Alp, ima Slovenija dve skupini kolišč na Igu. V tako imenovani severni in južni skupini, ki sta zaokroženo spomeniško območje, je skupaj devet ostankov prazgodovinskih kolišč, ki datirajo v obdobje med 5000 in 1500 let pr. n. št. Gre za prvoodkrite in obenem najbolj raziskane koliščarske naselbine na Slovenskem (danes je znanih 40, širše poznana sta Resnikov in Maharski prekop), ki zaradi svoje odlične ohranjenosti v vlažni barjanski zemlji nudijo izvrstne možnosti za datiranje (s pomočjo dendrokronologije) in druge naravoslovne raziskave lesa in organskih ostankov. Zaradi svoje lege na nenaseljenem območju – njivah in travnikih krajinskega parka, je območje dobro zaščiteno in redno nadzorovano, seveda pa so ključnega pomena ustrezni ukrepi za trajnostno ohranjanje in upravljanje z območjem. Poseben izziv je ustrezna predstavitev, ki se ne omejuje zgolj na področje svetovne dediščine, temveč vključuje bogate najdbe, ki jih hranijo muzejske ustanove in pričajo o prazgodovinskih kulturah, ki so se razvile na Ljubljanskem barju.

Prazgodovinska kolišča okoli Alp so s pridobitvijo statusa oziroma *branda* Unescove svetovne dediščine prepoznana kot izjemna kulturna dediščina, ki je pomembna ne le na zaokroženem prostoru šestih alpskih držav, temveč je njena ohranitev vrednota na globalni ravni. Sodelujoče države so tako dolžne zagotoviti vse ukrepe, s katerimi bo svetovna dediščina na njihovem ozemlju ohranjena za prihodnje rodove, v primeru serijskega transnacionalnega projekta pa države še dodatno usklajujejo aktivnosti z namenom upravljanja s celotnim spomeniškim območjem. V ta namen države Unescu redno poročajo o stanju ohranjenosti spomenikov in spomeniških območij (t. i. periodično poročanje), v primeru ogroženosti lahko med drugim zaprosijo tudi za tehnično pomoč, sodelovanje Centra za svetovno dediščino oziroma strokovnjakov ICOMOS ali IUCN in potrebna finančna sredstva. Konvencija o svetovni dediščini je mednarodno prepoznan mehanizem za identifikacijo, zaščito, ohranjanje in predstavitev najpomembnejše svetovne kulturne in naravne dediščine. Po svojem sprejetju je Konvencija doživela velik uspeh, ki je skupaj z današnjimi bistveno spremenjenimi okoliščinami povzročil velik razmah in kompleksnost postopkov, povezanih zlasti s seznamom svetovne dediščine. Države pogodbenice Konvencije na ta način umeščajo svojo dediščino v širši mednarodni kontekst, pričemer primarna odgovornost za njeno ohranitev na ustrezen celovit in trajnostni način ostaja v njihovih rokah. Svetovna dediščina je zgolj nadgradnja siceršnjih prizadevanj in aktivnosti na nacionalni ravni, obenem pa velika priložnost za osveščanje, izobraževanje in sodelovanje vseh nas, ki z dediščino vsakodnevno živimo, jo uporabljamo in prepoznavamo njene vrednote.

Vir

SUTER, Peter idr.: Pfahlbauten = Palafittes: Candidature au patrimoine mondial de l'UNESCO »Sites palafittiques préhistoriques autour des Alpes« | Palafitte=Pile dwellings: UNESCO world heritage candidature »Prehistoric Pile dwellings around the Alps« | Kolišča: UNESCO-kandidatura za uvrstitev na seznam svetovne kulturne dediščine »Kolišča na jezerih in barjih okoli Alp«. Bern: Palafittes (Biel = Bienne: Gassmann), 2009.

DELAVNICA SUHOZIDNE GRADNJE

Projekt »Kras 2011« je večletni projekt, ki se je začel aprila 2011 z delavnico suhozidne gradnje na terenu. Celodnevne delavnice so med 18. 4 in 22. 4. 2011 potekale na različnih lokacijah na Krasu – Lokev, Branik, Vilenica, Škocjanske jame in Trebče (Italija). Bistvo projekta in delavnice je zbuditi zavest o nujnosti ohranjanja, obnavljanja in vzdrževanja kraške dediščine, predvsem suhozidnih gradenj – pastirskih hišk in zidov. Delavnice smo se udeležili študentki etnologije, študentje arhitekture, otroci različnih kraških šol, oblikovalci, kamnoseki, gradbeniki in drugi ljubitelji kamnite kulturne dediščine Krasa. Sodelovale so tudi razne domače in tuje organizacije: Mediacarso, Winston Churchill Memorial Trust, Dry Stone Walling As-

sociation, Javni zavod Park Škocjanske jame, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije in mnoge druge.

Glavno besedo na terenu sta imela ljubiteljski kraški raziskovalec Boris Čok, ki se z gradnjo pastirskih hišk ukvarja že dvajset let, in Norman Haddow, mojster za gradnjo suhozidnih konstrukcij, ki je za to priložnost prišel iz Škotske. Med delavnico sta svoje izkušnje z gradnjo suhozida predstavila še dva poznavalca, Mitja Kobal iz Branika in Pino Hrovatin iz Trebč.

Sam potek delavnice je bil razdeljen na uvodni teoretski del, ki je rabil spoznavanju suhozidnih gradenj na terenu, drugi, praktični del, pa je bil namenjen pretvorbi teorije v prakso in dejanski izkušnji gradnje zidov in hišk.

* Ana Brancelj, študentka 3. letnika na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Ižanska 90a, E-naslov: ana.brancelj@gmail.com; Anja Mljač, študentka 3. letnika na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 6219 Sežana, Lokev 180a, E-naslov: mljac.anja@gmail.com

Ogled degradirane suhozidne gradnje.
Foto: Marko Bratovž, Lokev, 18. 4. 2011

Velbanje strehe hiške.
Foto: Marko Bratovž, Lokev, 20. 4. 2011

Na terenu v Lokvi in okolici smo imeli priložnost spoznati različne vrste zidov; enih kot zaščite pred vetrom, drugih nastalih kot posledica čiščenja terenov za namen kmetovanja, spet tretjih kot omejevanje parcel, večina pa jih prevzema več funkcij. V nadaljevanju smo imeli priložnost spoznati primere degradirane ter celo uničene kulturne dediščine, ki so posledica nestrokovnega poseganja v strukturo suhozidov, npr. betoniranje površine zidov, uporaba betonskega veziva ali odstranjevanje kamnov iz zidu. Poleg mnogih lokalnih izrazov (*odsornik, tjrmen, grubla / griža, ...*) smo spoznali tudi domača imena hišk, največkrat poimenovanih kar po lastnikih parcel, na katerih se nahajajo, npr: Čaččeva hiška, Mautova hiška, Ukova hiška. Teren je bil namenjen predvsem spoznavanju pastirske dediščine, saj je ta močno vplivala na razvoj in današnjo prepoznavnost kulturne krajine z zidovi, grublami, potmi ter s pastirskimi zatočišči pred vremenskimi razmerami – hiškami. (Lokev – *šišce*, Matarsko podolje – *šišce*, Podgorski Kras – *kuče*, Bazovica – *hišce*).

Na večernem teoretskem predavanju prof. dr. Boruta Juvanca smo se spoznali s primeri suhozidne gradnje drugje po svetu, predvsem v Sredozemlju (na Hrvaškem, v Franciji, Španiji, na Portugalskem ...) pa tudi Švici, Veliki Britaniji, Nemčiji, Avstriji, na Irskem, Islandiji ter celo v Jemnu in na Sinaju.

Naslednjega dne smo si ogledali kraški zid v Braniku v lasti Mitje Kobala, ki sta ga z očetom Adolfom postopno in z ozirom na dobro poznavanje starih načinov gradnje uspešno obnovila. Na enem izmed delov zidu, ki še čaka na rekonstrukcijo, smo se preizkusili tudi udeleženci delavnice ter se tako prvič spoznali z nekaterimi pravili gradnje in zakonitostmi kraškega kamna, ki gradnjo diktirajo. Kamenje na Krasu se namreč razlikuje tako po svoji geološki sestavi kot tudi po obliki, ki narekuje sistem gradnje. Vsem je skupna zahteva po močnem temelju, v nadaljevanju pa je pri gradnji ključna dobra izbira gradnikov, saj se lahko vsaka napaka v spodnji vrsti pokaže v naslednjih, višjih vrstah, kar posledično lahko privede do posutja zidu.

V nadaljevanju smo si v popoldanskih urah ob vodstvu etnologinje Darje Kranjc ogledali še največjo ledenico na Krasu, v Kačičah, in zidove v Parku Škocjanske jame. Zidovi v Parku Škocjanske jame se razlikujejo v zasnovi in izvedbi, od zidov, ki smo jih že spoznali na delavnici, pa se razlikujejo predvsem

po tem, da vsebujejo polnilo iz mešanice kamnitega drobirja in prsti, kar sicer na Krasu ni pogost pojav.

Zvečer smo zbrano poslušali predavanje mojstra suhozidne gradnje iz Škotske, Normana Haddowa. Ogledali smo si dva kratka filma, ki sta prikazovala gradnjo zidov na Škotskem. Tretji, četrty in peti dan delavnice je bil namenjen predvsem praktičnemu delu na terenu. Kot prvo smo v sodelovanju z otroki kraških osnovnih šol zgradili pastirsko hiško na vrtu Zdravke Mevlja v Lokvi. Kamen za hiško je bil vnaprej pripravljen, saj je bil prej že uporabljen za postavitve hiške ob Dnevih Krasa na ploščadi Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani. Pozneje smo *in situ* rekonstruirali še staro pastirsko hiško blizu Vilenice, od katere je ostalo le nekaj kamenja. Po pripravi lokacije in odstranitvi zrušenega kamna smo počasi začeli graditi. Gradnja je dolgotrajna in zahtevna, saj je treba kamenje iskati med gradnjo samoter ga pri umeščanju v nastajajočo konstrukcijo venomer obratiti in menjavati ter iskati najprimernejše pozicije in lokacije za vsak gradnik posebej. Poleg tega je pri gradnji hišk pomembna tudi konstrukcija strehe, ki se jo pri suhozidnih gradnjah gradi na način *velbanja* (strok. korbelling), pri čemer gre za postopno zamikanje, podstavljanje in obteževanje *škr*l proti sredini strehe.

Potem, ko smo spoznali pravila gradnje samostojecih hišk, pa smo naslednja dva dni pri gradnji hiške v Trebčah, na parceli gospoda Pina Hrovatina, spoznavali način gradnje drugega tipa hišk. Tu je bila namreč omejitev pri gradnji dejstvo že obstoječih dveh zidov, na katera je bilo treba nasloniti hiško. Material za gradnjo je bil že vnaprej pripravljen, kar nam je nekoliko olajšalo delo. Izvedeli smo, da je v vasi ostalo še okoli 60 suhozidnih hišk, druge pa so pred leti zaradi gradnje naftovoda in avtoceste podrli.

Zaključek delavnice je potekal v mladinskem hostlu v Pliskovici, kjer so nas pod mentorstvom doc. dr. Beatriz Tomšič pričakali študentje in študentke Pedagoške fakultete iz Ljubljane ter nam postregli z odličnimi kraškimi jedmi.

Rezultati delavnice niso obtičali le strokovnih krogih, ampak so bili javno predstavljeni s potujočo razstavo, ki so jo odprli 14. 5. v Lokvi in sta jo zasnovala ter uredila doc. dr. Domen Zupančič in prof. dr. Borut Juvanc s Fakultete za arhitekturo v Ljubljani. Poleg razstave se ob koncu leta načrtuje izdaja strokovne publikacije, ki bo strnila rezultate delavnice.